

Lagstadgade tjänster inom **social- och hälsovården**

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

Broschyrer 2001:7swe

Lagstadgade tjänster inom
social- och hälsovården

Introduktion

Myndigheterna har till uppgift att främja människornas välbefinnande, hälsa och utkomst. Enligt lagen skall kommunerna sörja för invånarnas social- och hälsovård i praktiken.

Största delen av social- och hälsovårdstjänsterna är lagstadgade, d.v.s. lagen ålägger kommunerna att ordna dem. Utöver de lagstadgade tjänsterna kan kommunerna också tillhandahålla andra social- och hälsovårdstjänster.

I den här broschyren redogörs i korthet för de social- och hälsovårdstjänster som kommunen skall tillhandahålla enligt lagen. Inga andra än de lagstadgade tjänsterna ingår i broschyren.

Broschyren redogör inte heller för sådana kommunala lagstadgade uppgifter som t.ex. utkomststödet, eller sådana tjänster som staten finansierar, t.ex. tjänster enligt lagen om skada ådragen i militärtjänst.

Innehåll

1. Allmänt	5
2. Lagstadgad socialservice	9
3. Lagstadgade hälsovårdstjänster	14
4. Klienternas ställning	17
5. De lagstadgade tjänsternas omfattning	19
6. De lagstadgade tjänsternas kvalitet	20
7. Organisering och finansiering av tjänsterna	21
8. Resurs- och kvalitetskontroll	22

1. Allmänt

Sociala rättigheter som utgångspunkt

Enligt grundlagen skall myndigheterna främja invånarnas välbefinnande, hälsa och trygghet. Närmare detaljer om skyldigheterna ingår i den egentliga social- och hälsovårdslagstiftningen. Lagstiftningen om patientens och socialvårdsklientens ställning och rättigheter ser till att denna grundlagsenliga uppgift utförs.

De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna fick grundrättsstatus genom reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna 1995. Grundlagsbestämmelsen om rätten till social trygghet gäller speciellt social- och hälsovårdstjänsterna

Enligt grundlagsbestämmelserna har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv har rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Det är allas subjektiva rättighet. Social- och hälsovårdstjänsterna är ett sätt att trygga denna rättighet.

Myndigheterna skall också se till att varje invånare har tillgång till tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster och de skall arbeta för invånarnas hälsa. Myndigheterna skall stödja familjer och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuell uppväxt. I den gällande lagstiftningen om social- och hälsovården ingår bestämmelser om hur man skall sörja för att tjänsterna finns tillgängliga.

I lagstiftningen förekommer begreppen grundtrygghet och basservice. Det exakta innehållet i begreppen framgår dock inte på lagstiftningsnivå och finns inte i övrigt definierat.

Patientens rättigheter samt klientens ställning och rättigheter inom socialvården understryks i den senaste lagstiftningen, som syftar till att arbeta för och trygga invånarnas grundläggande fri- och rättigheter.

Subjektiva och anslagsbundna rättigheter

Individens rätt till social- och hälsovårdstjänster anges i lagarna på olika sätt. Vissa tjänster har ansetts vara så viktiga att individen givits s.k. subjektiv rätt att erhålla tjänsten. Barndagvård är ett exempel på en sådan tjänst, likaså vissa lagstadgade tjänster för handikappade samt rätten till brådskande sjukvård. Kommunen är skyldig att reservera tillräckliga anslag för att tjänsterna skall finnas tillgängliga i alla lägen.

En stor del av social- och hälsovårdstjänsterna är dock bundna till anslag. Det betyder att individen har rätt till tjänsten inom ramen för de anslag som kommunen reserverat för ändamålet. Kommunen kan därför rikta tjänsterna till exempel till de mest behövande. Den allmänna principen är dock att behovet av tjänsterna alltid skall bedömas individuellt, och en person kan inte förvägras en tjänst enbart på grund av bristen på anslag.

Anordnandet av tjänsterna

Ansvar för anordnandet av social- och hälsovårdstjänsterna ankommer på kommunerna. Enligt lagen skall kommunerna se till att social- och hälsovårdstjänsterna finns tillgängliga för sina invånare, men lagen fastslår inte i detalj hur tjänsterna ska organiseras, hur mycket de omfattar och vad de består av.

Kommunerna kan anordna tjänsterna på olika sätt, t.ex. genom att vara medlem i en samkommun eller genom att köpa upp tjänster av andra kommuner eller privata serviceproducenter. Verksamheten kan variera i olika kommuner enligt lokala förhållanden och befolkningens behov. De kommunala förtroendevalda och andra beslutsfattare bär därför ett större ansvar för att nivån och kvaliteten på tjänsterna säkert tillgodoser behovet hos kommuninvånarna.

Social- och hälsovårdslagstiftningen

I lagstiftningen om social- och hälsovården skiljer man mellan centrala allmänna lagar och speciallagar som gäller vissa områden. Social- och

hälsovårdstjänsterna styrs främst av de allmänna lagarna. De personer som inte erhåller tillräckligt tjänster med stöd av de allmänna lagarna har rätt till tjänster fastställda i speciallagarna.

Speciallagarna har stiftats för att trygga vissa gruppers ställning, t.ex. personer med psykiska problem eller rusmedelsmissbrukare. Däremot finns det inga separata bestämmelser om till exempel äldrevården, utan dessa tjänster anordnas som en del av de allmänna social- och hälsovårdstjänsterna. Bestämmelser om organiseringen av hemvården för äldre personer ingår till exempel i flera olika social- och hälsovårdslagar och -förordningar.

Inom **socialvården** består de allmänna lagarna av socialvårdslagen samt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, som trädde i kraft år 2001. I socialvårdslagen fastställs principerna gemensamt för alla socialvårdstjänster samt hur de så kallade allmänna socialvårdstjänsterna skall anordnas. Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården bestämmer om de främsta förfaringsätten i klientarbetet samt datasekretessfrågor.

Separat bestäms hur barn- och ungdomsvården, barndagvården, service i anslutning till missbrukarvården, specialomsorger om utvecklingsstörda, service och stöd på grund av handikapp, stöd för närståendevård samt familjevård anordnas. Det finns också separata lagar som gäller barnatillsyningsmannen, åtgärder för utredande och fastställande av faderskap och tryggande av underhållsbidrag, liksom även åtgärder i samband med adoptionsrådgivning och medling i familjefrågor samt medling vid verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt och för ordnande av annan socialservice. I september 2001 trädde också en ny lag i kraft om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

Allmänna lagar inom **hälsovården** är folkhälsolagen och lagen om specialiserad sjukvård. I lagarna fastställs allmänt kommunens skyldighet att anordna hälso- och sjukvårdstjänster och därmed anslutna tjänster.

Separat bestäms bland annat om företagshälsovården, mentalvårdstjänster samt förebyggandet och vården av smittsamma sjukdomar.

Nedan beskrivs allmänt huvudinnehållet i skyldigheten att anordna social- och hälsovårdstjänster. En mera detaljerad beskrivning ingår i lagarna, förordningarna och bestämmelserna om de olika serviceformerna.

2. Lagstadgad socialservice

Socialvårdslagen fastställer kommunens skyldighet att sörja för allmän socialservice, d.v.s. socialarbete, rådgivning i uppfostrings- och familje-frågor, hemservice, boendeservice, anstaltsvård, familjevård och stöd för närståendevård.

Därtill skall kommunen tillhandahålla övriga socialvårdstjänster som anges i socialvårdslagen, om vilka separata lagar stiftats (se föregående kapitel).

Brådskande lagstadgade socialvårdstjänster skall anordnas den tid på dygnet då de behövs.

Lagstadgad socialservice är:

Socialarbete

Med socialarbete avses styrning, rådgivning och utredning av sociala problem som handhas av yrkesutbildad personal inom socialvården samt andra stödåtgärder för individens och familjens trygghet och förmåga att komma tillrätta samt samfunds funktionsduglighet.

Rådgivning i uppfostrings- och familje-frågor

Med rådgivning i uppfostrings- och familje-frågor avses sakkunnighjälp i uppfostrings- och familjeangelägenheter samt social, psykologisk och medicinsk forskning och vård som syftar till barnets positiva utveckling.

Hemservice

Hemservice ges till dem som på grund av nedsatt prestationsförmåga, familjeförhållanden, ansträngning, sjukdom, barns börd eller invaliditet

eller av annan motsvarande orsak behöver hjälp för att klara uppgifter och funktioner som hör till normal livsföring.

Boendeservice

Boendeservice ges till personer som av särskild orsak behöver hjälp eller stöd vid ordnandet av bostad eller boendeförhållanden.

Institutionsvård

Institutionsvård ges den som är i behov av hjälp, vård eller annan omvårdnad som inte kan ordnas eller som det inte är ändamålsenligt att ordna i hans eller hennes eget hem genom att utnyttja någon annan socialservice.

Familjevård

Familjevård ges till den för vilken vård, fostran eller annan omvårdnad inte kan ordnas på ett ändamålsenligt sätt i hans eller hennes eget hem eller genom utnyttjande av någon annan social- och hälsovårdsservice, och som inte anses vara i behov av institutionsvård. Det maximala antalet personer i ett familjehem fastställs i socialvårdslagen. Familjevårdarlagen fastställer familjevårdarens ställning och uppgifter.

Stöd för närståendevård

Med stöd för närståendevård avses vårdarvode som betalas för tryggande av vård av och annan omsorg om äldre, handikappade eller sjuka i hemmet samt service som anges i en vård- och serviceplan för den vårdbehövande.

Barn- och ungdomsvård

Enligt barnskyddslagen skall kommunen se till att barnskyddet till sitt innehåll och sin omfattning anordnas enligt behovet i kommunen. Barnskyddsaspekterna skall beaktas också då andra kommunala serviceformer utvecklas.

När behovet av barnskydd i väsentlig grad är en följd av otillräcklig utkomst, bristfälliga boendeförhållanden eller bostadsbrist, eller om

dessa omständigheter utgör ett väsentligt hinder för rehabiliteringen av barnet och familjen eller en ung person som före 18 års ålder varit barnskyddsklient, skall kommunen utan dröjsmål anordna tillräckligt ekonomiskt stöd samt åtgärda bristerna i boendeförhållandena eller ombesörja en bostad som tillgodoser behovet.

Barndagvård

Enligt lagen om barndagvård skall kommunen se till att kommunalt anordnad eller övervakad barndagvård finns tillgänglig i den omfattning och med sådana verksamhetsformer som behovet i kommunen förutsätter

Om möjligt skall dagvården anordnas i den form som barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare önskar. Dagvårdsservicen i kommunen skall anordnas så att behovet av vård och fostran av barn i de olika åldersgrupperna blir tryggt på ett opartiskt sätt och i enlighet med de lokala förhållandena.

Barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare har rätt att få kommunal heldagsvård för barnet eller under vissa förutsättningar få stöd för hemvård av barn eller stöd för privat vård av barn.

Rätten till dagvård, stöd för hemvård av barn eller stöd för privat vård av barn börjar efter utgången av den tid för vilken moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenning enligt sjukförsäkringslagen får betalas. Rätten utgår när barnet såsom läropliktigt enligt lagen om grundläggande utbildning inleder den grundläggande utbildningen. Om barnet före grundskolan deltar i förskoleundervisning kan dagvården anordnas under en del av dagen.

Dagvårdsplats för barn under skolåldern skall ansökas senast fyra månader innan barnet behöver dagvårdsplatsen. Om behovet av dagvård inte kan förutses på grund av arbete, utbildning eller studier, skall dagvårdsplatsen dock ansökas senast två veckor innan barnet behöver platsen. För övriga barn gäller den ansökningstid för dagvårdsplats som gäller i kommunen.

När andra än sådana barn som i lagen om barndagvård tas i dagvård, skall företrädere ges barn som av sociala orsaker och fostringsskäl behöver dagvård.

Om antalet barn som vårdas i daghem och familjedaghem samt personal med vård- och uppfostringsutgifter bestäms närmare i en förordning.

Kommunen skall se till att barnet kan få dagvård på sitt modersmål finska, svenska eller samiska. Stöd skall också ges för undervisning i det egna språket och den egna kulturen i fråga om samers, romers och olika invandrargrupperns barn

Missbrukarvård

Kommunen ska sörja för att vården av missbrukare ordnas så att den till sin innebörd och sin omfattning motsvarar behovet i kommunen. Servicen inom missbrukarvården skall ordnas genom att den allmänna servicen inom social- och hälsovården utvecklas samt genom särskild, för missbrukarvården avsedd service.

Servicen skall i första hand ordnas genom åtgärder inom den öppna vården.

Service skall ges med hänsyn till missbrukarens, hans familjs och andra honom närstående personers behov av hjälp, stöd och vård.

Specialomsorger om utvecklingsstörda

Enligt lagen om specialomsorger om utvecklingsstörda ges specialomsorger till en person som på grund av medfödd eller i utvecklingsåldern erhållen sjukdom, defekt eller skada hämmas eller störts i sin utveckling eller sina psykiska funktioner och som inte med stöd av annan lag kan erhålla de tjänster han eller hon behöver.

Specialomsorgen omfattar bland annat hälso- och sjukvård, handledning, rehabilitering och funktionell träning samt ordnande av arbetsterapi och bostäder, hjälpmedel samt annan nödig verksamhet.

Service och stöd på grund av handikapp

Enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp skall kommunen sörja för att service och stöd för handikappade ordnas så att de till innehållet och omfattningen tillgodoser behovet i kommunen. En handikappad skall ges service och servicen ordnas med beaktande av hans eller hennes modersmål.

Den service och det stöd som de handikappade behöver bör ordnas så att de får lättare att klara sig på egen hand. För att klarlägga en handikappads behov av service och stöd skall vid behov en serviceplan uppgöras tillsammans med honom eller henne och vårdnadshavaren.

Kommunen skall ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, tolktjänst samt serviceboende. Därtill skall kommunen ersätta en gravt handikappad för kostnaderna för ändringsarbeten i bostaden samt för anskaffning av redskap och anordningar som hör till bostaden.

I handikappservicelagen anges också tjänster och stöd som kommunen anordnar inom ramen för de anslag som reserverats i budgeten. Det gäller också ersättning för kostnaderna för rehabiliteringshandledning, anpassningsträning och avlönande av en personlig hjälpare.

Kommunen kan också ordna skyddat arbete eller annan arbetsverksamhet. Ett förslag har presenterats för regeringen hösten 2001 om ett nytt system för skyddat arbete.

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

Med åtgärderna enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, som trädde i kraft år 2001, förbättras förutsättningarna för en person som till följd av långvarigt arbetslöshet erhåller arbetsmarknadsstöd eller utkomststöd att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Med hjälp av lagen får han eller hon bättre möjligheter att delta i utbildning eller andra åtgärder som arbetsmyndigheterna erbjuder för att främja arbetsverksamheten.

3. Lagstadgade hälsovårdstjänster

Enligt folkhälsolagen och -förordningen har kommunerna vissa skyldigheter angående hälsovårdstjänster. Därtill finns särskilda stadgar om bland annat specialiserad sjukvård, mentalvårdstjänster, förebyggandet och vården av smittsamma sjukdomar samt företagshälsovård.

De lagstadgade hälsovårdstjänsterna är:

Hälsorådgivning

Kommunen skall tillhandahålla hälsorådgivning, vilket betyder hälsofostran och upplysningsarbete, rådgivning om förebyggande av havandeskap samt allmänna hälsoundersökningar.

Sjukvård och rehabilitering

Kommunen skall anordna sjukvård för kommunens invånare. Till denna hör läkarundersökning och -vård samt medicinsk rehabilitering. Sjukvården kan ges i hälsovårdscentral som öppen vård eller på bäddavdelning eller som hemsjukvård. Brådskande sjukvård skall anordnas för alla oavsett var de bor.

All rehabilitering som inte ankommer på Folkpensionsanstalten skall anordnas av kommunen. I förordningen om medicinsk rehabilitering bestäms närmare om innehållet i rehabiliteringen. Huvudansvaret för anskaffning av hjälpmedel vilar hos hälsovårdscentralen eller sjukhuset.

Sjuktransport

Kommunen skall sörja för sjuktransport och medicinsk räddningsverksamhet med undantag för anskaffning och underhåll av luftfarkost, specialfordon för menföre och liknande fordon.

Tandvård

Kommun skall anordna tandvård, vilket betyder upplysning och förebyggande verksamhet samt undersökning och behandling av tänderna. Tandvården skall anordnas för alla oavsett ålder. Fram till 30.11.2002 kan vården dock begränsas för personer födda 1945 och tidigare.

Skolhälsovård

Kommunen skall anordna skolhälsovård, vilket innebär övervakning av hälsoförhållandena i grundskolan och gymnasiet, hälsovård och hälsofostran samt behövliga specialundersökningar för eleverna, såsom syn- och hörselundersökningar av specialiserade läkare samt laboratorie-, röntgen- eller andra undersökningar ordinerade av specialiserade läkare, undersökning av psykiater eller psykolog.

Hälsovård för studerande

Kommunen skall upprätthålla hälsovård för andra studerande än de som nämnts ovan. I denna service ingår övervakning av läroanstalternas sanitära förhållanden samt hälsovård, sjukvård och tandvård för de studerande. Kommunen kan överlåta hälsovården för högskolestuderande till Studenternas hälsovårdsstiftelse.

Screening

Kommunen skall anordna screening och andra massundersökningar. Bröstcancerscreening skall anordnas för kvinnor i åldern 50-59 år och screening för att förebygga cancer på livmoderhalsen för kvinnor i åldern 30-60 år.

Specialiserad sjukvård

Med specialiserad sjukvård avses hälsovårdstjänster som hör till medicinska och odontologiska specialområden och avser förebyggande undersökning, vård och medicinsk rehabilitering. Den specialiserade sjukvår-

dens omfattning och kvalitetskrav är inte specificerade i lagstiftningen. Personens hemkommun skall se till att personen får den specialiserade sjukvård han eller hon behöver.

Företagshälsovård

Kommunen skall anordna företagshälsovård för arbetstagare och företagare.

Vissa kommuner skall därtill upprätthålla sjömanshälsovård och anordna företagshälsovårdstjänster för sjömän.

Mentalvårdstjänster

Kommunen skall anordna mentalvårdstjänster som en del av folkhälsoarbetet eller socialvården.

Kommunen skall anordna mentalvårdstjänster som kan ges vid en hälsovårdscentral. Sjukvårdsdistriktet sörjer för sådana mentalvårdstjänster som ges som specialiserad sjukvård.

Innehållet och omfattningen av tjänsterna skall motsvara behovet i kommunen. Tjänsterna skall främst anordnas som öppna tjänster samt så att de stöder klienterna att söka vård på eget initiativ och stöder dem att klara sig själva.

4. Klienternas ställning

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården omfattar principerna för klientens deltagande, bemötande och rättsskydd.

Enligt lagen har klienten rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering. Klientens övertygelse och integritet skall respekteras och hans människovärde får inte kränkas. Speciell uppmärksamhet skall ges klientens möjligheter att delta i och påverka den socialvård han eller hon ges samt klientens självbestämmanderätt.

Primärt bör man eftersträva möjligheterna för klienten att bo självständigt, att skapa ekonomiska och andra förutsättningar för honom eller henne att på egen hand klara av de dagliga funktionerna.

Enligt lagen om patientens ställning och rättigheter skall hälso- och sjukvården vara av god kvalitet. Patientens människovärde får inte kränkas och hans eller hennes övertygelse och integritet skall respekteras. Om han eller hon inte genast kan ges vård, skall han eller hon antingen anvisas att invänta vård eller hänvisas till eller ges vård på annat håll. Patienten skall informeras om orsaken till dröjsmålet och hur länge dröjsmålet beräknas vara.

Kommunen skall i allmänhet anordna social- och hälsovård för sina egna invånare, d.v.s. för invånare med kommunen som hemkommun och bostadsort såsom avses i lagen om hemkommun. Oavsett hemort ges socialvård även i övrigt då omständigheterna så kräver. Det betyder till exempel service för personer som vistas i kommunen på grund av studier eller arbete. Skol- och studenthälsovård skall anordnas för studerandena vid läroanstalter som ligger i kommunen. Företagshälsovård skall anordnas för de anställda vid arbetsplatser inom kommunen och för företagare som är verksamma inom kommunen.

I brådskande fall skall vistelsekommunen ge social- och hälsovårdsservice oberoende av hemkommun, likaså i andra situationer i enlighet med internationella avtal.

På basis av den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster kan medborgarna i de nordiska länderna använda sitt modersmål hos socialvårdsmyndigheterna och, ifall det är möjligt, skall de få tolk- och översättningshjälp. Skyldigheten att ge tolk- och översättningshjälp föreligger speciellt då en nordisk medborgare skriftligen vänder sig till en social- och hälsovårdsmyndighet.

Avgifter kan uppbäras av klienterna för kommunens social- och hälsovårdstjänster inom ramen för lagen och förordningen om klientavgifter inom social- och hälsovården. För de tjänster som en kommun köper av privata skall klienterna betala samma klientavgift som för de tjänster som kommunen själv anordnar.

I många fall har klienten möjlighet att söka ändring i beslut som gäller honom eller henne själv. Den myndighet hos vilken ändring skall sökas kan i enskilda fall ta ställning till anordnandet av nödvändiga tjänster. I lagen om de tjänster det gäller ingår vanligen bestämmelser om ändringsökande.

En klient som är missnöjd med tjänsterna kan kontakta till exempel kommunens socialombudsman eller patientombudsman.

5. De lagstadgade tjänsternas omfattning

Enligt lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården skall kommunen anvisa resurser för den social- och hälsovård som ligger till grund för statsandelen. Lagen definierar emellertid inte beloppens storlek.

Minimiomfattningen av de lagstadgade tjänsterna fastställs enligt de lagar om anordnandet av olika tjänster som beskrivits ovan.

Omfattningen av vissa tjänster har inte fastställts i detalj. I sådana fall har kommunen en betydande prövningsrätt när det gäller servicens omfattning. Ett exempel på reglering av allmän natur är skyldigheten enligt lagen om specialiserad sjukvård att anordna specialiserade sjukvårdstjänster.

Å andra sidan bestäms omfattningen av vissa tjänster mycket noggrant i lagen. Ett exempel är den rätt som föräldrar till barn under skolåldern har att välja mellan en kommunal dagvårdsplats, stöd för hemvård av barn och stöd för privat vård av barn.

Om skyldigheten att anordna tjänsterna bestäms det på olika sätt. I vissa lagar är det tämligen exakt fastställt vilka tjänster som skall anordnas, och också hur omfattande skyldigheten är att anordna tjänsterna, utan att den som behöver tjänsten ges exakt definierad rätt till den. Folkhälsolagen och folkhälsoförordningen är exempel på detta.

Utgångspunkten borde vara att resurserna för verksamheten skulle garantera jämbördig basservice för alla oavsett bostadsort, social ställning och språk. Målet är att alla som bor i landet skall få nödvändig social- och hälsovårdsservice på lika villkor.

6. De lagstadgade tjänsternas kvalitet

Kvaliteten på de kommunala tjänsterna är i allmänhet inte definierad i detalj. I många fall finns det dock grunder för hur kvaliteten på tjänsterna i lagarna eller förordningarna definieras. Till exempel i fråga om barndagvården bestäms i förordningen om barnens antal i relation till vård- och fostringspersonalen.

Under social- och hälsovårdens mål- och verksamhetsprogramperiod 2000-2003 bereds därtill kvalitetsrekommendationer som stöd för kommunernas kvalitetskontrollarbete när det gäller äldrevården, mentalvårdstjänster, skolhälsovård, boendeservice för handikappade, hjälpmedelsservice och missbrukarvård. Kvalitetsrekommendationen om vård och tjänster för äldre blev färdig våren 2001 och rekommendationen för utvecklande av mentalvårdstjänsterna hösten 2001.

Kvalitetsrekommendationerna är inte juridiskt bindande, men de kan ses som en måttstock för erforderlig service.

Förordningen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården fastställer kraven på utbildning för personalen inom socialvården. Hälsovårdspersonalens behörighet regleras i lagstiftningen om yrkesutövning.

Den service som köps av privata serviceproducenter skall motsvara den standard som förutsätts av motsvarande kommunala tjänster. Med denna bestämmelse ser man till att de tjänster som finansierats med offentliga medel tillgodoser samma minimikrav på kvalitet.

I lagen och förordningen om privat hälso- och sjukvård och i lagen och förordningen om tillsyn över privat socialservice bestäms om anordnandet och övervakningen av privat service. Bestämmelserna gäller också de tjänster som kommunerna köper av privata serviceproducenter.

7. Organisering och finansiering av tjänsterna

Enligt lagen om planering av och statsanslag för social- och hälsovården kan en kommun anordna tjänster som egenverksamhet, i samarbete med andra kommuner, som medlem i en samkommun eller genom att köpa service av staten, en annan kommun, samkommun eller av privata serviceproducenter.

I praktiken kan kommunen alltså pröva hur servicen skall anordnas om det inte finns avvikanden bestämmelser i andra lagrum. I vissa lagar, t.ex. lagarna om specialiserad sjukvård och specialomsorger om utvecklingsstörda, ingår bestämmelser om tillhörighet till samkommuner, men med beaktande av begränsningarna är det fritt att välja på vilket sätt servicen anordnas.

Oberoende av sättet skall den lagstadgade servicen tryggas. Om enbart köpta tjänster står till buds bör de kunna användas i lagstadgad utsträckning.

Kommunen står för finansieringen. I praktiken finansierar kommunen sin verksamhet främst med skatteintäkter, som till största delen består av kommunalskatt, samt med statsandelar och avgifter.

Statsandelen bestäms enligt vissa faktorer som inverkar på kostnaderna, bl.a. kommunens invånarantal, åldersstruktur, sjukdomsfrekvens, arbetslöshetsgrad och kommunens avlägsna läge. Därtill kan kommunen få en separat statsandel för investeringar (anläggningsprojekt).

8. Resurs- och kvalitetskontroll

Servicestyrning

Social- och hälsovårdstjänsterna styrs först och främst genom lagstiftning. Mål- och verksamhetsprogrammet för social- och hälsovården skall innehålla målen för ordnandet av social- och hälsovården samt de åtgärder, rekommendationer och anvisningar som behövs för att målen skall nås. Statsrådet godkänner årligen en riksomfattande plan för hur resurserna för social- och hälsovården skall användas.

Allmän övervakning

Social- och hälsovårdsministeriet svarar för den allmänna planeringen, handledningen och övervakningen av de lagstadgade tjänsterna. Inom länen sörjer länsstyrelsen för planeringen, handledningen och övervakningen.

I kommunallagen har länsstyrelserna inte längre allmän rätt att övervaka lagligheten i kommunens verksamhet. Länsstyrelsen kan därför ingripa i kommunens verksamhet endast om någon besvärat sig.

Trots bestämmelserna i kommunallagen förutsätter lagstiftningen om social- och hälsovården att länsstyrelserna övervakar kommunens verksamhet och vid behov skrider till åtgärder på eget initiativ ifall kommunerna eller samkommunerna agerar lagstridigt. Med stöd av lagen om statsandelar till kommunerna kan länsstyrelsen vid vite ålägga en kommun eller samkommun att fullgöra sina lagstadgade förpliktelser.

Grundskyddsnämnden

I enlighet med lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården fungerar en grundskyddsnämnd i anslutning till social- och hälso-

vårdsministeriet. På social- och hälsovårdsministeriets initiativ kan nämnden pröva om servicesystemet i en enskild kommun är ändamålsenligt.

Ministeriets initiativ kan å sin sidan bygga på ett ärende som aktualiserats på olika sätt, till exempel ett besvär som gjorts av en person i behov av tjänster.

Om nämnden konstaterar att servicesystemet har allvarliga brister av orsaker som beror på kommunen, kan nämnden ge kommunen rekommendationer om hur och inom vilken tid bristerna i servicesystemet skall korrigeras.

Nämnden bedömer dock servicesystemets verksamhet och kvalitet som en helhet, och fungerar inte som myndighet för ändringssökande i enskilda ärenden. Bedömningen av begreppen basservice såväl som allvarliga brister skall i sista hand beslutas av grundskyddsnämnden själv, eftersom innebörden av termerna inte definierats i lag.

Påföljderna av försummad organiseringskyldighet

Ett generellt hot när det gäller försummelse av de lagstadgade skyldigheterna är möjligheten till vite enligt lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården samt lagen om statsandelar till kommunerna då en kommun eller samkommun har försummat att iaktta en lagstadgad skyldighet. I dessa fall är det länsstyrelsen som förelägger vite efter att ha hört det ministerium det gäller.

Förfarandet kan tillämpas på all verksamhet enligt lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården . Vite kan föreläggas bland annat i det fall att kommunen inte har uppfyllt sina skyldigheter i enlighet med specifikationen i speciallagstiftningen eller om en kommun inte har anvisat de resurser för social- och hälsovården som avses i lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården.

Ytterligare information:

Kvalitetsrekommendation om vård och tjänster för äldre. Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 2001:5

Kvalitetsrekommendation för mentalvårdstjänster. Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 2001:12

Klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Social- och hälsovårdsministeriets handbok för fackfolk publiceras på svenska i början av år 2002.

Utkomststöd. Social- och hälsovårdsministeriets handbok om tillämpning av lagen om utkomststöd publiceras i början av år 2002.

Mål- och verksamhetsprogram för social- och hälsovården 2000-2003. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 1999:17

Vård på eget språk. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2001:2

Social- och hälsovårdsministeriets webbsidor <http://www.stm.fi>

Statens författningsdatabas Finlex <http://www.finlex.fi>

På finska: Jouko Narikka (toim.): Sosiaali- ja terveystalvelujen lain-säädäntö käytännössä. Tietosanoma, Helsinki 2001

ISSN 1236-2123   ISBN 952-00-1059-9

Fjärde bearbetade upplagan

Layout: AT-julkaisutoimisto

Broschyren på webbadressen: www.stm.fi
Fås också på finska och engelska

Social- och hälsovårdsministeriet, informationen
PB 33, 00023 STATSRÅDET
telefon (09) 16001
telefax (09) 1607 4328

ISSN 1236-2123

ISBN 952-00-1059-9

■ SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET